

5. Проект Закону про юстицію, дружню до дитини. Реєстраційний номер 5617 від 04.06.2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72137

6. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України від 13.04.2012, 4651-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013. № 9-10. № 11-12, № 13. Ст.88.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-257-2-26>

ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МЕДІАЦІЇ У КРАЇНАХ З РІЗНИМИ ПРАВОВИМИ СИСТЕМАМИ

Маковій Віктор Петрович

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Мирза Світлана Степанівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

У певні історичні епохи існували різноманітні форми врегулювання конфліктів, які передбачали сукупність заходів і рішень, здатні тимчасово або остаточно погасити конфлікт між сторонами у формі, притаманної для цього конкретно-історичного суспільства. Аналіз наукової літератури з проблем медіації та її розвитку свідчить про те, що у багатьох країнах світу з різними правовими системами, зокрема з англосаксонською і романо-германською, процес становлення медіації проходив в три етапи та мав характерні для кожної правової сім'ї особливості. Враховуючи інтенсивний розвиток інституту медіації в Україні і у всьому світі загалом, беззаперечним є той факт, що запровадження альтернативних методів врегулювання спорів поряд із системою правосуддя є найефективнішою передумовою вирішення правових спорів.

У наукових працях вітчизняних та закордонних учених розглядаються проблеми у розвитку та становлення інституту медіації, а також врегулювання конфліктів в зарубіжних державах за допомогою

медіації, а саме Ю.В. Бауліна, А.В. Біцая, Х. Бесемера, В.С. Гопанчука, Т.І. Кисельової, Ю.П. Крисюк, Т. Метзгера, Т.Д. Подковенко, М.Я. Поліщук, Ю.Д. Притики, М.І. Хавронюк, І.Г. Ясиновського та інших дослідників. Однак вивчення практики застосування медіації в країнах з англосаксонською і романо-германською правовими системами та ефективності впровадження конкретних моделей цієї процедури в Україні залишається актуальним з огляду на відсутність комплексних досліджень, присвячених цій проблематиці.

Як було нами вище зазначено, інтенсивний розвиток інституту медіації в Україні та у багатьох країнах із різними правовими системами призвів до того, що все частіше громадськість звертається до таких понять, як «відновне правосуддя», «посередництво», «медіація» або «примирення». Слід відзначити, що зазначені поняття закріплені у численних нормативних актах різних організаційних структур як європейського, так і світового рівня. Нагадаємо, що медіація – це цивілізований процес вирішення проблем між сторонами на основі переговорів з участю нейтрального посередника (медіатора) [1, с. 27]. Іншими словами, медіацію можна назвати так званою програмою примирення сторін. У контексті нашого дослідження доречним буде також згадати і приєднатися до формулювання медіації, яке визначив європейський експерт Ради Європи зі справ медіації і відновного правосуддя Мартін Райт, а саме «медіація є процесом людським, а не судовим, який модернізує кримінальний процес і породжує повагу до справедливості» [2].

У сучасній науці визначено наступні етапи розвитку медіації у країнах із різними правовими системами, які мають свої особливості та специфічні риси. Так, перший етап становлення медіації, пов'язаний із необхідністю врегулювання конфліктів, що виникали в племенах, громадах, а у подальшому із врегулюванням конфліктів між містами-державами. Безперечно те, що у цей час офіційно поняття «медіація» не застосовувалося. Натомість вживалося поняття «посередництво». Даний етап становлення медіації, притаманний первісному суспільству і античності, відповідно, деякі вчені вважають його передісторією медіації.

У давнину вважалося, що примирення було складною процедурою і вимагало мудрості і великого досвіду, тому примирителями в минулому були люди поважні і мудрі: вожді, жерці, аксакали, старійшини. Найбільшого розвитку зазначена процедура отримала в регіонах з розвиненою торгівлею. Багато істориків знаходять коріння сучасної медіації у фінікійській цивілізації, основною діяльністю якої була морська торгівля, а також в Стародавньому Вавилоні [3, с. 9]. Це є цілком зрозумілим, оскільки у сфері морської торгівлі укладалося багато

правочинів, угод, відповідно до цього іноді між сторонами виникали спори, які потребували їх врегулювання.

Водночас подібну практику застосування процедури медіації мали древні іудеї, відома вона була і в Африці. До речі у багатьох африканських країнах до сих пір зберігся інститут народних зборів, де конфлікт вирішується за допомогою персони, якій все довіряють і яку всі поважають.

Інститут медіації зазнали у древності й такі держави як Стародавній Китай та Японія, де медіація була головним засобом для вирішення спорів. Відзначимо, що у Китаї і сьогодні використовується медіація та діють так звані «Народні комітети щодо примирення».

В античній Греції конфлікти між містами-державами регулювалися шляхом посередництва третіх осіб – інших міст. Невеликі грецькі міста також пропонували посередницькі послуги в конфліктах між великими містами-державами, такими як Афіни, Спарта.

Другий етап розвитку інституту медіації перепадає на епоху середньовіччя і новий час, коли назріла крайня необхідність у припиненні багаторічних війн між державами. Для цього етапу характерно прийняття у 1803 році першого в історії людства правового документа у сфері медіації, так званого «Акту посередництва». Вважаємо, що саме з цього моменту було покладено початок розвитку медіації, як погоджувальної або посередницької процедури, в межах якої сторони просять третю особу або особу («посередника») надати їм допомогу у спробі досягти мирного врегулювання їхнього спору, який виник з договірних чи інших правовідносин.

У період нової історії відомий історичний факт медіації, в якій посередником у конфлікті між Швейцарією, Німеччиною і Францією виступив Наполеон Бонапарт. У 1803 році Наполеон видав «Акт про медіацію» або («Акт посередництва»), що надав Швейцарії незалежність і відновив її колишній державний устрій.

Третій етап, пов'язаний із масовою необхідністю розвитку медіації, закріпленням її на законодавчому рівні та застосуванням в різних сферах діяльності. Для даного етапу характерний інтенсивний розвиток медіації у другій половині XX століття в країнах англосаксонського права – США, Австралії, Великобританії, а вже пізніше і в континентальній Європі з'являється поняття «медіація» в сучасному її розумінні.

З приводу англосаксонської моделі медіації слід відзначити, що вона відрізняється від романо-германської демократичністю доступу до даного виду діяльності, а також досить ліберальними вимогами до рівня загальної і спеціальної освіти потенційного медіатора, універсальністю застосування (як у сфері публічних, так і приватних відносин).

На відміну від англосаксонської, романо-германську mediaцію як соціальну інституцію відрізняє певна корпоративна замкнутість, сполучена з прагненням юридичної спільноти професіоналізувати mediaцію і тим самим взяти її під свій контроль. Це провокує виникнення досить високого освітнього і навіть фінансового цензу, який об'єктивно блокує повсюдне поширення mediaції «поверх професійних бар'єрів» [5; 6; 7].

Висновки. Таким чином, на основі аналізу зарубіжного досвіду використання mediaції та її процедур можна констатувати, що сьогодні mediaція є досить затребуваним методом вирішення конфліктів у світі. Міжнародна підтримка сфери застосування mediaції постійно розширюються. Вважаємо, що в історії становлення mediaції в зарубіжних країнах можна виділити три етапи, а саме етап зародження mediaції в зарубіжних країнах; перше застосування mediaції при виникненні конфліктів; законодавче врегулювання процедури mediaції при врегулюванні правових конфліктів, а також практичне її застосування. Також аналіз розвитку mediaції в розвинених країнах світу дозволяє зробити висновок про наявність двох моделей mediaції: англосаксонської моделі, в рамках якої mediaція не знаходить чіткого законодавчого регулювання і єдині вимоги до навчання медіаторів відсутні, і континентальна модель, в рамках якої mediaція є процесуальним інститутом, закріпленим в законодавстві поряд з вимогами до навчання медіаторів, акредитації та сертифікації.

Література:

1. Подковенко Т.О. Інститут mediaції: зарубіжний досвід та українські перспективи. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Випуск 1. С. 26-31.
2. 'Polskie Centrum Mediacji. URL http://mediator.org.pl/aktualnosci/36/1,,84,Tydzien_Mediacji__Miedzynarodowy_Dzien_Mediacji/ (дата звернення: 03.09.2022).
3. Радченко Ю.В. Mediaція в системі механізмів публічного управління: маг. дис. маг. спец.: 281. К., 2019. 96 с.
4. Metzger T. «Mediation im Nachbar-, Miet- und Verbraucherrecht», in S. Breidenbach & M. Henssler (eds.), *Mediation für Juristen: Konfliktbehandlung ohne gerichtliche Entscheidung*, above Note 3 at 183. URL: https://www.academia.edu/44794479/Mediation_in_Germany_The_Long_and_Winding_Road (дата звернення: 03.09.2022).
5. Gehm, John R. 1998. «Victim-Offender Mediation Programs: An Exploration of Practice and Theoretical Frameworks». *Western Criminology Review* 1 (1). URL: <http://wcr.sonoma.edu/v1n1/gehm.html> (дата звернення: 03.09.2022).

6. Bundesarbeitsgemeinschaft für Familienmediation. URL: <https://onlinestreet.de/278964-bundesarbeitsgemeinschaft-fuer-familienmediation> (дата звернення: 03.09.2022).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-257-2-27>

РОЗВИТОК МЕДІАЦІЇ В СИСТЕМІ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Маліннікова Дар'я Костянтинівна

*старший викладач кафедри правознавства та фінансів
Полтавський інститут економіки та права
м. Полтава, Україна*

Злочинність неповнолітніх у всьому світі є найбільш досліджуваною проблемою, що потребує детального вивчення та вирішення, адже саме цей фактор є важливим показником та індикатором розвитку громадянського суспільства, демократичного середовища та ефективності боротьби з злочинністю.

Протягом 2021 року в Україні неповнолітні скоїли більш як 3,5 тисячі злочинів. На профілактичному обліку нині стоять 1800 дітей, і ще понад 100 перебувають під вартою та чекають на вирок. Наразі, за даними Міністерства юстиції, 120 підлітків перебувають у різних СІЗО країни в очікуванні вироку. Засуджених – 63. В Україні існує одна колонія для неповнолітніх у Полтавській області, там перебуває 59 засуджених хлопців віком від 15 до 20 років. Ще 4 дівчини-підлітки відбувають покарання в окремому секторі жіночої колонії в Мелітополі. Основні статті за якими засуджені підлітки – неодноразові крадіжки, розбій, нанесення тяжких тілесних ушкоджень, зґвалтування й вбивства.

На даний час існує необхідність впровадження більш ефективних та дієвих способів боротьби з таким негативним явищем, як злочинність неповнолітніх, яким, на мою думку, повинен стати інститут медіації, що надало б можливість змістити вектор правосуддя з карального на відновлювальне правосуддя.

Окремі аспекти функціонування інституту медіації в концепції ювенальної юстиції на науковому рівні досліджувалися у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: Ю.В Бауліна, І.А. Войтюка, О.В. Марковичевої, Д. Б. Єлисеєва, І.І. Ємельянової, Н.В. Ортинської, В.Я. Тація, Н. Турман, А.А., Ширкіна та інших. Водночас питання про роль медіації у сфері запобігання кримінальним правопорушенням неповнолітніх раніше не вивчалось [1, с. 1].